

Marinela Aleksovski
Filozofski fakultet
maleksov@ffzg.hr

„Poljski“ hrvatski

U ovome se radu daje kratak pogled u problematiku usvajanja hrvatskoga jezika kod izvornih govornika poljskoga jezika. Pritom se uzima u obzir i pozitivni i negativni prijenos poljskoga jezika kao prvoga jezika u hrvatski kao ini. Naime, u svakome procesu usvajanja inoga jezika javlja se jezična interferencija, pa tako i u učenju srodnih jezika kao što su slavenski, te dolazi do odstupanja od norme. U radu su predstavljena neka od najčešćih odstupanja karakteristična za poljske studente koji uče hrvatski jezik na Croaticumu te su većinom svrstani na visoke razine učenja hrvatskoga kao stranoga jezika. Biti upoznat s tim karakterističnim odstupanjima važno je za sve lektore i nastavnike koji se bave poučavanjem poljskih govornika hrvatskomu jeziku, a koji sami nemaju znanja iz poljskoga jezika. Cilj je ovoga rada istaknuti razlike između hrvatskoga i poljskoga jezika i time olakšati razumijevanje pojedinih odstupanja koja se javljaju na različitim jezičnim razinama, a prisutna su i na najvišim stupnjevima učenja. Usporedit će se pritom osnovne gramatičke kategorije poput roda i broja. Istraživanje koje će biti izloženo provedeno je na temelju vođenih pisanih sastavaka i ciljanih domaćih zadaća.

Ključne riječi: hrvatski kao drugi i strani jezik, poljski jezik, interferencija, usvajanje jezika

0. Uvod

Ovaj je rad proizašao iz izlaganja *Hrvatski na poljski način* koje je održano 2010. godine na Trećemu međunarodnome znanstvenome skupu Hrvatski kao drugi i strani jezik (HIDIS). U radu se predstavljaju uglavnom češća morfološka odstupanja poljskih studenata koji uče hrvatski jezik na Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik. Na početku rada daje se i kratak osvrt na gramatičke kategorije s naglaskom na razlike između dvaju jezika.

Hrvatski i poljski jezik slavenski su jezici. Tradicionalna podjela slavenskih jezika hrvatski jezik svrstava u južnoslavensku skupinu, a poljski pripada zapadnoslavenskim jezicima. I hrvatski i poljski jezik koriste se latiničnim pismom. Srodnost tih slavenskih jezika vidljiva je na svim jezičnim razinama. U nastavi hrvatskoga kao inoga za poljske studente ta se jezična bliskost obično odražava pozitivno. Osim toga, velik interes za studij hrvatskoga jezika i književnosti u Poljskoj govori i o onoj drugoj vrsti

bliskosti dvaju naroda koji su nekoć dijelili zajednički jezik. Poljski studenti dolaze na različite stipendije i studentske razmjene na hrvatska sveučilišta učiti hrvatski jezik, a nastavnici koji ih poučavaju često samostalno istražuju sličnosti i razlike tih dvaju slavenskih jezika kako bi njihova pouka bila što uspješnija. Tako se nametnula potreba za istraživanjem koje bi moglo dati kratak pogled u problematiku usvajanja hrvatskoga jezika među izvornim govornicima poljskoga jezika.

1. Metodologija istraživanja

Ispitanici u istraživanju bili su polaznici jezičnih vježba na Croaticumu (niži i viši napredni stupnjevi B2+/C1), uglavnom poljski studenti koji su u Zagrebu na semestralnoj stipendiji te studenti prve i četvrte godine kroatistike na Varšavskome sveučilištu¹ čije su nam prijevodne vježbe poslužile kao provjera dobivenih rezultata. Kako je riječ o manjem broju studenata i neujednačenim razinama znanja, svi su primjeri obrađeni kvalitativno, a ne kvantitativno. U ovome radu, stoga, nema kvantitativne analize jer bi nam za nju bio potreban veći broj ispitanika iste razine i sustavno praćenje njihova usvajanja hrvatskoga jezika od prve do završne godine studija, a takvo istraživanje na Croaticumu nije moguće provesti jer se poljski studenti koji dolaze učiti hrvatski nalaze uglavnom u heterogenim skupinama te najčešće na jednosemestralnim ili dvosemestralnim stipendijama. Materinski je jezik ispitanika potpuno izgrađen, pa je pretpostavka bila da će se u njihovim radovima pronaći utjecaj poljskoga jezika na hrvatski. Predviđene interferencije i ostale pretpostavke koje će biti iznesene u članku te odabir pogrešaka² vjerojatno će pozivati na raspravu i kritički pristup s obzirom na već spomenuti ograničeni broj ispitanika, no nužnost bavljenja ovom temom koja je malo obrađivana, te su time brojna pitanja još uvijek otvorena, motivirala nas je da se njome i sami pozabavimo. Kako se poučavanjem hrvatskoga kao inoga bave profesori koji ne moraju nužno znati poljski jezik, u prvome dijelu rada daje se kratak uvid u neke osnovne gramatičke kategorije poljskoga jezika i njihove posebnosti.

Istraživanje je provedeno kao vid kontrastivne analize na temelju studentskih pisanih sastavaka i ciljanih domaćih zadaća koje su prikupljane tijekom nekoliko semestara. Analizom pisanih tekstova uočene su pozitivne i negativne intreferencije (Skljarov 1987). Usredotočili smo se na prenošenje određenih jezičnih obilježja iz sustava jezika davaoca u jezik primalac koji je ispitanicima strani jezik (Filipović 1986). U radu će najprije biti predstavljen poljski primjer, a zatim hrvatski prijevod. *Pogrešni* hrvatski primjeri bit će predstavljeni onako kako su ih oblikovali poljski studenti, a nakon toga navodit će se ponovno poljska i hrvatska standardna verzija.

¹ Prijevođe je prikupila lektorica hrvatskoga jezika u Varšavi – Ivana Škaričić, prof., ak. god. 2011/2012.

² Primjeri su ekscerpirani iz materijala prikupljenih na Croaticumu od ak. god. 2008./2009. do ak. god. 2013/2014.

2. Gramatičke kategorije – sličnosti i razlike

Usporedit će se gramatičke kategorije poljskoga i hrvatskoga jezika koje su na izgled gotovo podudarne. Dakle, u oba jezika postoje kategorije riječi – lica, broja, roda, padeža, vida, stanja, vremena, načina i povratnosti. Usporedba započinje s kategorijom određenosti jer se smatra da „poljski jezik ne razlikuje određeni i neodređeni vid pridjeva“ (Kodrić i Vidović Bolt 2013: 313).

2.1. Određenost i neodređenost

Kategorija određenosti i neodređenosti u poljskome jeziku postoji, ali neodređeni se oblici puno rjeđe javljaju nego u hrvatskome. Tri pridjeva imaju samo neodređeni (kraći) oblik, a to su: *rad*, *kontent*, *wart*. Inače se kraći (neodređeni) oblici javljaju uglavnom u imenskome predikatu:

(1) i. On jest <i>zdrów</i> .	(3) i. On jest <i>zdrowy</i> .
ii. On je <i>zdrav</i> .	ii. *On je <i>zdravi</i> . ³
(2) i. On jest <i>wesoł</i> .	(4) i. On jest <i>wesoły</i> .
ii. On je <i>veseo</i> .	ii. *On je <i>veseli</i> .

U navedenim slučajevima moguće je upotrijebiti i određeni oblik pridjeva kao u (3.i) i (4.i).

„Ako su pridjevi dio imenskoga predikata, mogu se rabiti oba oblika – i predikatni (*zdrów*) i nepredikatni (*zdrowy*)“ (Vidović Bolt 2011: 90). Tako se može predvidjeti negativni prijenos kao u (3.ii) i u (4.ii). Ako je pridjev u funkciji atributa, u poljskome i hrvatskome uglavnom stoji duži tj. određeni oblik (v. 5. i 6.) pa je takva analogija oblika primjer mogućega pozitivnoga prijenosa poljskoga jezika na hrvatski.

(5) i. <i>zdrowy syn</i>
ii. <i>zdravi sin</i>
(6) i. <i>wesoły profesor</i>
ii. <i>veseli profesor</i>

2.2. Lica

Kategorija lica zrcali se najjasnije u zamjenicama (vrsti riječi koja je njezin čisti izraz): hrv. *ja, ti, on, ona, ono, mi, vi, oni, one, ona* i u oba je jezika gotovo podudarne, ali u poljskome ne postoji posebna zamjenica za srednji rod množine, već tu funkciju preuzima zamjenica koja zamjenjuje imenice ženskoga roda i imenice srednjega roda množine (*one*): polj. *ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one*. To znači da u poljskome jeziku postoje homofoni oblici za dva lica. Odstupanja koja nastaju uslijed takvih razlika

³ Zvezdicom su označene nepravilno napisane riječi ili rečenice.

rijetka su čak i na početku učenja jezika. Kad se jednom savlada pravilo, odstupanja ovoga tipa najbrže nestaju jer se morfološki time ništa bitno ne mijenja. Ipak, u nekim su se dužim sastavcima viših stupnjeva javljali oblici poput **one djeca* prema poljskomu *tamte dzieci*, što možemo nazvati propustom jer se u kraćim tekstovima slični primjeri nisu ponavljali, pa pretpostavljamo da takav tip pogrešaka nastaje uslijed nepažnje ili brzine.

Tablica 1: Usporedba ličnih zamjenica

jd.	hrv.	pol.	mn.	hrv.	pol.
1.	ja	ja	1.	mi	my
2.	ti	ty	2.	vi	wy
3.	on	on	3.	oni	oni
	ona	ona		one	one
	ono	ono		ona	one

2.3. Broj

Kategorija broja elementarna je kvantifikacija izvanjezične stvarnosti, kako u hrvatskome tako i u poljskome jeziku. Prema njoj se oba jezika podudaraju, pa tako i u jednome i u drugome postoji jednina i množina. No osim podjele na jedno – nejedno oba jezika imaju i nebrojivu množinu u obliku zbirnih imenica (polj. *rzeczowniki zbiorowe*).

- (7) i. to listowie
ii. to liście

Primjer (7.i) ima, kao i u hrvatskome jeziku *lišće*, množinski oblik:

- (8) i. ten liść – te liście
ii. taj list – ti listovi

Zbirna imenica *listowie* u poljskome je jeziku pomalo zastarjela.⁴ U domaćim zadacima na različitim razinama učenja hrvatskoga jezika nerijetko nalazimo pogreške koje se, između ostalih, odnose upravo na zbirne imenice.

⁴ O semantici zbirnih imenica u poljskome jeziku više u članku G. Habrajske (v.<http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/JK-08/JK08-habrajska.pdf> : 203).

- (9) i. Govorimo „Zlata poljska jesen“, zbog toga što je *teplo* i je puno šarenih lišća.
 ii. Mówimy „Złota polska jesień“, ponieważ jest ciepła i pełna kolorowych liści.
 iii. Govorimo „Zlatna poljska jesen“ zato što je toplo i puno je šarenog lišća.
- (10) i. Na podu leži druge smeće.
 ii. Na podłodze leżą inne śmieci.
 iii. Na podu leži drugo smeće.
- (11) i. Desno od vrata stoje cvijeće.
 ii. Po prawej stronie drzwi stoją kwiaty.
 iii. Desno od vrata stoji cvijeće.

Singularia i pluralia tantum imaju polovičnu kategoriju broja. Primjera za podudarnu *pluralia tantum* ima mnogo: *vrata* (*drzwi*), *hlače* (*spodnie*), *usta* (*usta*), *naočale* (*okulary*) itd. U primjeru (11.i) vidljivo je da se *vrata* sklanjaju pogrešno kao imenica ženskoga roda jednine umjesto srednjega roda množine. Treba biti oprezan jer ono što je u poljskome jeziku *pluralia tantum* u hrvatskome jeziku može biti imenica s punom paradigmom i *vice versa* (v. primjere od 15–17):

(12) i. šah je ...	(13) i. kupovina je ...	(14) i. sladoled je ...
ii. szachy są ...	ii. zakupy są ...	ii. lody są ...

U poljskome jeziku i neki nazivi država imaju samo množinu poput:

(15) i. Czechy	(16) i. Niemcy	(17) i. Włochy
ii. Češka	ii. Niemcy	ii. Italija

U poljskome jeziku posuđenice iz latinskoga jezika koje završavaju nastavkom *-um* srednjega su roda i indeklinabilne su u jednini, dok se u množini sklanjaju kao imenice srednjega roda. Poljski studenti zato nerijetko griješe u određivanju roda tih imenica u hrvatskome jeziku jer se one sklanjaju najčešće prema muškoj ili ženskoj paradigmi npr. *centrum* (*centar*), *muzeum* (*muzej*), *gimnazjum* (*gimnazija*) i sl.

S obzirom na to da se tijekom istraživanja potvrdio određeni broj pogrešaka i na višim stupnjevima, treba studente upozoravati da provjeravaju kojega je roda određena imenica u hrvatskome jeziku.

2.4. Rod

Kategorija roda u fleksijskim jezicima složeno je pitanje jer se po njoj pridjev slaže s imenicom. U poljskome jeziku imamo podudarnu paradigmu s hrvatskom, ali samo u jednini (to znači da postoje muški, ženski i srednji rod), dok u množini poljski jezik razlikuje mušku i nemušku osobu. *Rodzaj niemęskoosobowy* ili *nemuškoosobni* rod obuhvaća i srednji i ženski rod množine, ali i djelomično muški rod – tj. kada riječi znače neživo (nemaju kategoriju živosti) i one koje znače živo, a nisu muška osoba kao npr. imenice *psy* (*psi*), *koni* (*konji*), *koty* (*mačke*) i sl. *Rodzaj męskoosobowy* ili *muškoosobni* rod podrazumijeva samo mušku osobu kao što su primjerice *Polacy* (*Poljaci*), *synowie* (*sinovi*) ili *lekarze* (*liječnici*), ali ne obuhvaća sve imenice muškoga roda koje imaju kategoriju živosti. Ako se imenicama pridijevaju pridjevi, prvi se oblik naziva *nemuškoosobni* oblik pridjeva npr. *małe psy* (*mali psi*) dok je drugi *muškoosobni* oblik pridjeva npr. *wysocy chłopcy* (*visoki momci*).

Radi ilustracije u tablici 2 navodimo primjere uz pokazne zamjenice koje se u poljskome jeziku sklanjaju kao i pridjevi (Vidović Bolt 2011: 80).

Tablica 2: Usporedba gramatičkih rodova u poljskome i hrvatskome jeziku u nominativu

JEDNINA					
gramatički rod		pokazna zamjenica		poljski	hrvatski
Rodzaj męski – muški rod		ten – ovaj		syn, pies, stół	sin, pas, stol
Rodzaj żeński – ženski rod		ta – ova		kobieta	žena
Rodzaj nijaki – srednji rod		to – ovo		niebo	nebo
MNOŽINA					
pok. zam. m. (+os.)	Rodzaj męskoosobowy (muškoosobni rod)		pok.zam. m.(-os.) ž.r., s.r.	Rodzaj niemęskoosobowy (nemuškoosobni rod)	
	polj.	hrv.		polj.	hrv.
ci – ovi	synowie	sinovi	te – ovi ove ova *ovo	psy	psi
	ojcowie	očevi		koty	mačke
	generałowie	generali		kwiaty	*cvijeće
	Polacy	Poljaci		dęby	hrastovi
	stomatolodzy	zubari		kobiety	žene
	sąsiedzi	susjedi		stoły	stolovi
	studenci	studenti		targi	sajmovi
	chłopi	seljaci		ogórki	krastavci
	lekarze	liječnici		dni	dani
	przyjaciele	prijatelji		klucze	ključevi
				kraje	države
				kwadranse	četvrtine
		nieba	neba		

Odstupanja u rodu nisu samo rezultat navedenih unutarjezičnih razlika jer se u pisanoj produkciji javljaju pogreške poput sljedeće:

- (18) i. Nažalost klimat je kontinentalan.
 ii. Niestety klimat jest kontynentalny.
 iii. Nažalost, klima je kontinentalna.

Mnoge su imenice u poljskome jeziku sličnoga ili istoga oblika kao u hrvatkome, a često i istoga značenja, ali različitoga roda što je vidljivo i iz sljedećih primjera:

(19) i. ten adres
ii. ova adresa	(20) i. ten krem
ii. ova krema	(21) i. ten klimat
ii. ova klima
(22) i. ta dłon
ii. ovaj dlan	(23) i. ta benzyna
ii. ovaj benzin	(24) i. ta kapusta
ii. ovaj kupus
(25) i. to disko
ii. ovaj disko	(26) i. to jabłko
ii. ova jabuka	(27) i. to życie
ii. ovaj život itd.

Uočavamo da je gotovo podjednako moguće zamijeniti ženski rod muškim (primjeri od 19–21), kao i muški rod ženskim (22–24), dok najmanji broj odstupanja zahvaća srednji rod jer je i najmanji broj imenica u jezičnome korpusu obaju jezika toga roda (25–27).

3. Fonološka razina

Kako u ovoj analizi raspoložemo uglavnom pisanim korpusom, problem naglasaka i intonacije ostavlja se za neko drugo istraživanje. Pogreške na fonološkoj razini u pisanoj produkciji mogu se dvojako objasniti. Ili je riječ o glasovnim promjenama čija pravila studenti nisu do kraja usvojili ili je riječ o negativnome prijenosu iz poljskoga jezika jezika u hrvatski, primjerice kada su posrijedi poljske imenice i pridjevi u nominativu množine nemuškoosobnoga roda (v. u tablici 2).

Najčešće se javljaju pogreške prilikom provođenja palatalizacije i sibilizacije, ali i jednačenja po zvučnosti, gubljenja suglasnika (npr. u *ime otca*), nepostojanoga *a* te refleksa glasa jat (*ě*). Brojnost i raznovrsnost pogrešaka upućuje na to da je važno uvježbavati i ponavljati pravila o glasovnim promjenama i na višim razinama usvajanja jezika. Treba istaknuti da u ovome članku nisu popisane sve pogreške koje se u korpusu studentskih radova ponavljaju, a u tablici 3. navode se samo neki od ekscerpiranih primjera koji pripadaju fonološkoj problematici, ali djelomično i pravopisu te tvorbi.

Tablica 3: Primjeri pogrešaka s prijevodima na poljski i hrvatski jezik

	pogrešan izraz	poljski jezik	hrvatski jezik	kratko objašnjenje
1.	izuzet ki	wyjät ki	izuze(t) ci	Ovo je primjer interferencije jer imenice m. r. u poljskome jeziku koje ne znače osobu i kojih osnova u N jd. završava na <i>-k</i> i <i>-g</i> imaju nastavak <i>-i</i> bez provođenja sibilizacije (ili druge palatalizacije).
2.	o Kaf ci	o Kaf ce	o Kaf ki	Ovo je primjer unutarjezične pogreške jer je u hrvatskome jeziku promjena koja zahvaća D i L jd. <i>e</i> -deklinacije puna izuzetaka koji se moraju učiti. Mnoge riječi sa suglasničkim skupom ispred nastavka ne provode sibilizaciju (npr. patka – patki, tetka – tetki, kocka – kocki). ⁵
3.	Ludi čovje ku !	Człowie ku , szalony!	Ludi čovje če !	U poljskome vokativu jednine nastavak <i>-u</i> imaju imenice kojih osnova u nominativu jednine završava mekim ili otvrdnutim suglasnikom odnosno na <i>-k</i> , <i>-g</i> , <i>-ch</i> , <i>-p</i> , <i>-b</i> (Vidović Bolt 2011: 23). U hrvatskome primjeru obavezno se provodi palatalizacija.
4.	poljs ci / films ci ~redatelj	polsc y / filmsc y ~dyrektorzy	poljs ki / films ki ~redatelj	U poljskome jeziku pridjevi na omekšani suglasnik <i>k</i> (u <i>-ki</i> , <i>-ski</i> , <i>-cki</i>) koji opisuju imenice u nominativu muškoosobnoga roda jednine u množinskome obliku imaju alternaciju <i>k' : c</i> ispred nastavka <i>-y</i> , a u hrvatskome se u nominativu množine pridjeva m. r. na <i>-ski</i> , <i>-ški</i> i <i>-čki</i> ne provodi sibilizacija.
6.	prijateljski Poljska miš l enje	przyjacielski Polska myś l enie	prijatelj ski Poljska miśl en je	Riječi koje u hrvatskome jeziku imaju suglasnik <i>lj</i> stvaraju velike izgovorne i ortografske probleme jer taj sonant <i>/l/</i> ne postoji u poljskome inventaru fonema. Umjesto njega Poljaci bilježe suglasnik <i>l</i> .
7.	Zagre b -čanka To je te ž ko.	Zagrzeb ian ka To jest cięż kie .	Zagre p -čanka To je te š ko.	U hrvatskome jeziku provodi se obezvučenje suglasnika <i>b</i> u <i>p</i> ispred <i>c</i> , <i>č</i> , <i>ć</i> , <i>f</i> , <i>h</i> , <i>k</i> , <i>s</i> , <i>š</i> , <i>t</i> . U poljskim je primjerima vidljivo da se ne provodi na istim pozicijama obezvučenje u pisanju, premda se u izgovoru često događa jednačenje po zvučnosti. Ovdje je riječ, dakle, o pravopisnim razlikama jer je hrvatski pravopis fonološki, a poljski morfonološki.

⁵ Više o iznimkama u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* Dragutina Raguza (1997: 48, točka 60)

8.	targ	rynek (targ)	trg (tržište)	Nepostojano <i>a</i> ne postoji u poljskome jeziku. Osim toga u ovome je primjeru riječ i o lažnim prijateljima jer poljski <i>targ</i> nije isto što i na hrvatskome <i>trg</i> .
9.	posljed- nja poslje nema svijetla	ostatnia później nie ma światła	posljednja poslje nema svjetla	Refleks glasa jat (<i>ǣ</i>) stvara poteškoće i izvornim govornicima hrvatskoga jezika. U ovim primjerima vidljivo je da je riječ o unutarjezičnim pogreškama.

4. Morfološka razina

4.1. Genitiv

Velik broj istraživača bavi se odstupanjima tijekom ovladavanja hrvatskim kao inim (npr. Jelaska i Gulešić Machata⁶, Udier⁷, Novak Milić⁸, Macan i Kolaković⁹, Cvitanušić Tvico i Nazalević Čučević¹⁰ itd). U ovome radu istaknut će se samo najčešći problemi koji su se javljali u pisanoj produkciji poljskih studenata prilikom usvajanja hrvatskoga kao inoga. Veći dio pogrešaka na morfološkoj razini vezan je uz sklonidbu i konjugaciju. Nastavci za pojedine padeže u oba slavenska jezika različiti su i stoga treba biti oprezan. Genitiv se u literaturi, ali i u poučavanju, s razlogom smatra najteže usvojivim padežom, a u poljskome jeziku taj status dodatno opravdava i činjenica da većina imenica koje znače što neživo¹¹ u genitivu muškoga roda jednine imaju nastavak **-u** dok u hrvatskome jeziku, bez obzira na kategoriju živosti, sve imenice muškoga roda jednine imaju nastavak **-a** (v. primjere od 28–31), na što treba posebno upozoravati studente kako bi se smanjio negativni prijenos iz poljskoga u hrvatski.

(28) i. wstydu	(29) i. narodu	(30) i. soku	(31) i. tekstu
ii. stida	ii. naroda	ii. soka	ii. teksta

Važno je istaknuti da ako zaniječemo glagol, u poljskome se jeziku ostvaruje isključivo rekcija s genitivom, tj. akuzativ se obavezno zamjenjuje genitivom, za razliku od hrvatskoga jezika u kojemu se i u negaciji javlja akuzativ. U sljedećim su primjerima karakteristične pogreške koje nastaju uslijed nijekanja u sva tri roda.

⁶ Gulešić Machata, M. i Jelaska, Z. (2010)

⁷ Gulešić Machata, M. i Udier, S. L. (2008)

⁸ Novak Milić, J. (2000)

⁹ Macan, Ž. i Kolaković, Z. (2008)

¹⁰ Cvitanušić Tvico, J. i Nazalević, I. (2010)

¹¹ Iscrpnija podjela imenica muškoga roda jednine s nastavkom *-u* nalazi se u udžbeniku *fleksija.pl Promjenjive vrste riječi u poljskom jeziku* (Vidović Bolt 2011: 17–18)

- (32) i. Ne razumijem toga. (33) i. Znanstvenici ne znaju točnog odgovora.
 ii. Nie rozumiem tego. ii. Naukowcy nie znają poprawnej odpowiedzi.
 iii. Ne razumijem to. iii. Znanstvenici ne znaju točan odgovor.
- (34) i. Poslije filma i diskusiji.
 ii. Po filmie i dyskusji.
 iii. Poslije filma i diskusije.

4.2. Stupnjevanje pridjeva

Jedna je od pretpostavki prilikom predviđanja pogrešaka bila ta da će se u stavcima i zadaćama nalaziti ponajprije pogreške u uporabi komparativa na *-ši* jer se u poljskome jeziku komparativ tvori dodavanjem tvorbenih morfema *-sz-* i *-ejsz-*, kojima se dodaju nastavci *-y* (za muški rod), *-a* (za ženski rod) ili *-e* (za srednji rod) pridjevu u pozitivu (Vidović Bolt 2011: 110). Ta se pretpostavka nije pokazala ispravnom budući da studenti već na nižim stupnjevima nauče kako se u hrvatskome jeziku sufiksom *-ši* tvore samo tri hrvatska pridjeva (*lakši*, *mekši* i *ljepši*), a da za ostale moraju učiti posebne tvorbene modele. Najviše pogrešaka u stupnjevanju uočeno je u pridjeva sa sufiksom *-iji* koji je ujedno i najzastupljeniji u hrvatskome jeziku te su studentska odstupanja od ispravne forme češća (npr. *gustiji**, *tvrdiji**, *tihiji** i sl.).

- (35) i. Voće je zdravlije. (36) i. More je toplije.
 ii. Owoce są zdrowsze. ii. Morze jest cieplejsze.
 iii. Voće je zdravije. iii. More je toplije.
- (37) i. U tom smislu Krakow je slabli. (38) i. Bila mi je to najdražija pjesma.
 ii. W tym sensie Kraków jest słabszy. ii. To była moja ulubiona piosenka.
 iii. U tom je smislu Krakov slabiji. iii. To mi je bila najdraža pjesma.

Ako se dobro promotri razlika između prva tri komparativa (35.i, 36.i, 37.i), može se uočiti da je riječ o pridjevima koji završavaju na *-v*, *-b* i *-p*, što objašnjava jednu pojavu koja se ne odnosi na prijenos iz poljskoga jezika već upućuje na unutarjezičnu pogrešku. Naime, poljski su ispitanici u (37.i) odabravši pogrešan nastavak za stupnjevanje pridjeva provodili pravilo o umetanju epentetskoga *l* između *-v*, *-b* i *-p* i glasa *j* (*jote*), ali takav je postupak ujedno i znak da gradivo nije usvojeno do kraja (npr. pravilo da većina jednosložnih pridjeva s kratkim slogom tvore komparativ nastavkom *-iji*). U primjeru (35.i) vidljiva je i tendencija za razdvajanjem glasa *lj* pomoću samoglasnika *i*, što se može donekle objasniti naučenim hrvatskim nastavkom za komparativ *-iji*, no govori i o težini usvajanja hrvatskoga glasa *lj*, o čemu je bilo riječi u trećemu poglavlju. U radu sa strancima s drugih govornih područja (slavenskih i neslavenskih) javljao se sličan problem, pa se slivenost glasa *lj* prilikom usvajanja hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika nameće kao posebno zanimljivo pitanje za

istraživanje. Zanimljivo je da u stupnjevanju pridjeva *malen* poljski studenti nalaze različita rješenja koja upućuju na sličnu nesigurnost vezanu uz glas *nj* jer je njegov najbliži ekvivalent u poljskome jeziku digraf *ni*.

- (39) i. Osijek je mani grad nego Rijeka.
 - ii. Osijek jest mniejszym miastem niż Rijeka.
 - iii. Osijek je manji grad od Rijeke.
- (40) i. Hrvatska je malenija od Italije.
 - ii. Chorwacja jest mniejsza od Włoch.
 - iii. Hrvatska je manja od Italije.

Zanimljive su konstrukcije *više* + pozitiv pridjeva koje bi trebale na hrvatskome biti u komparativu, a u ovim je slučajevima riječ o opisnome (analitičkome) stupnjevanju. Ono je prisutno u poljskome jeziku na način da se prilogom *bardziej* i pozitivom pridjeva tvori komparativ, a *najbardziej* s pozitivom pridjeva daje superlativ.

- (41) i. Ljudi su više odani svojoj regiji.
 - ii. Ludzie są bardziej oddani swojemu regionowi.
 - iii. Ljudi su odaniji svojoj regiji.
- (42) i. Dalmatinci su bučni, više temperamentni.
 - ii. Dalmatyńczycy są hałaśliwi, bardziej temperamentni.
 - iii. Dalmatinci su glasni, temperamentniji.

Čak i kad u superlativu pridjeva ispravno upotrebljavaju prefiks *naj-*, mogu se javiti pogreške poput kraćenja oblika (43.i, 44.i).

- (43) i. Najzanimljivi od svih nalazi se u Warszawi.
 - ii. Najciekawszy ze wszystkich znajduje się w Warszawie.
 - iii. Najzanimljiviji od svih nalazi se u Varšavi.
- (44) i. Sada je najpoznati Robert Lewandowski.
 - ii. Robert Lewandowski jest teraz najbardziej znany.
 - iii. Sada je najpoznatiji Robert Lewandowski.

4.3. Sadašnje vrijeme

Pogreške vezane uz tvorbu prezenta većinom su unutarjezičnoga karaktera. Bez obzira na to treba istaknuti da se u konjugaciji glagola najviše problema javlja prilikom usvajanja trećega lica množine kao u sljedeća dva primjera:

- (45) i. Oni uvijek kasnu. (46) i. Ustaju u 10 sati i zatim idem u kupaoonicu.
 ii. Oni się zawsze spóźniają. ii. Wstaję o godzinie 10, a potem idę do łazienki.
 iii. Oni uvijek kasne. iii. Ustajem u 10 sati i zatim idem u kupaoonicu.

Usvajanje prezenta glagola koji u infinitivu imaju interfikse *-ova-*, *-eva-*, *-iva-* (v. 47 – 48) problematično je i *vice versa* za hrvatske studente koji uče poljski jezik te se javljaju slična odstupanja¹² u kojima se konjugacija odvija prema pravilima najučestalijega konjugacijskoga tipa u oba jezika.

- (47) i. Mi stanovamo zajedno. (48) i. Ostale teorije određivaju granice.
 ii. Mieszkamy razem. ii. Inne teorie określają granice.
 iii. Mi stanujemy zajedno. iii. Ostale teorie określują granice.

Ponekad se na početnim razinama učenja hrvatskoga javljaju i pogreške u prezentu izazvane sličnim konjugacijskim paradigmama značenjski posve različitih glagola. Kao primjer navodimo prezent glagola *ići* i *jesti* u oba jezika. Poljski glagol *jechać* prevodimo samo jednim od njegovih značenja (polj. *jechać* > hrv. *ići*, *voziti*, *putovati*)

Tablica 4: Prezent glagola *jechać/ići* i *jesti/jeść*

	<i>polj.</i>	<i>hrv.</i>	<i>polj.</i>	<i>hrv.</i>
jd	<i>jechać</i>	<i>ići</i>	<i>jeść</i>	<i>jesti</i>
1.	jadę	idem	jem	jedem
2.	jedziesz	ideš	jesz	jedeš
3.	jedzie	ide	je	jede
mn				
1.	jedziemy	idemo	jemy	jedemo
2.	jedziecie	idete	jecie	jedete
3.	jadą	idu	jedzą	jedu

U govoru, zbog 'lažnog prijateljstva', umjesto prezenta *idem* ponekad poljski studenti na početku učenja hrvatskoga kažu *jedem*, ali vrlo brzo savladaju razliku u značenju, pa u pisanome korpusu nismo imali ovjereni primjer kao ilustraciju.

4.4. Prošlo vrijeme

Pronađene su brojne pogreške u prošlome vremenu. Često se u pisanim tekstovima govori o prošlim događajima, pa je logično da se i više griješi u prošlome vremenu, ali ovdje je riječ i o interferenciji jer studenti ispuštaju nenaglašeni prezent pomoćnoga glagola *biti* zato što on u poljskome jeziku nije sastavni dio perfekta.

¹² usp. *telefonowam** prema *telefonuję* (hrv. *telefoniram*) i *pracowam** prema *pracuję* (hrv. *radim*) Primjere nam je iz nastavne prakse ustupila Aleksandra Wełna, lektorica poljskoga jezika na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (ak. god. 2013./14.)

Tablica 5: Razlike u tvorbi prošloga vremena u hrvatskome i poljskome jeziku (glagol: čitati)

	hrvatsko prošlo vrijeme – perfekt		poljsko prošlo vrijeme – czas przeszły
glagol čitati czytać jd	glagolski pridjev radni	nenaglašeni prezent pomoćnoga glagola <i>biti</i>	glagolski pridjev radni
1.	čita o/-la	sam	czyta łem/-lam
2.	čita o/-la	si	czyta leś/-laś
3.	čita o/-la/-lo	je	czyta ł/-la/-ło
mn			
1.	čita li/-le	smo	czyta liśmy/-łyśmy
2.	čita li/-le	ste	czyta liście/-łyście
3.	čita li/-le/-la	su	czyta li/-ły

Primjeri potvrđuju izostanak nenaglašenoga prezenta pomoćnoga glagola *biti* u različitim licu i broju te u potvrdnim i niječnim rečenicama.

- (49) i. Bilo to na Mauricijusu. (50) i. Na stolu bilo puno vina i piva.
 ii. To było na Mauritiusie. ii. Na stole było dużo vina i piwa.
 iii. To je bilo na Mauricijusu. iii. Na stolu je bilo puno vina i piva.
- (51) i. Nikada ne ušla u špilju. (52) i. Neke hobotnice počele plivati.
 ii. Nigdy nie weszła do jaskini. ii. Niektóre ośmiornice zaczęły pływać.
 iii. Nikada nije ušla u špilju. iii. Neke su hobotnice počele plivati.
- (53) i. Vidim da u sobi ostao moj idealni cimer.
 ii. Widzę, że w pokoju został mój idealny współlokator.
 iii. Vidim da je u sobi ostao moj idealni cimer (sustanar).

4.5. Buduće vrijeme

Javljaju se odstupanja i u uporabi budućega vremena – futura prvoga¹³ koji se u hrvatskome jeziku tvori od nenaglašenoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* i infinitiva, a u poljskome jeziku postoji i jednostavno buduće vrijeme koje se tvori prezent-skim oblikom svršenih glagola.

- (54) i. Sutra napišem pismo otcu. (55) i. Odmah pročitam i odgovorim.
 ii. Jutro napiszę list do ojca. ii. Zaraz przeczytam i odpowiem.
 iii. Sutra ću napisati pismo ocu. iii. Odmah ću pročitati i odgovoriti.

¹³ O pogreškama u uporabi futura II. u pogodbenim rečenicama pišu Kodrić i Vidović Bolt u članku *Važnost kontrastivnog pristupa u poučavanju stranog jezika – primjer ovladavanja hrvatskim za poljske govornike* (2013: 314) Članak je objavljen u Poljskoj 2013. godine i potkrepljuje već provedena i predstavljena istraživanja te je ujedno i dodatna potvrda da se u homogenim i heterogenim skupinama javljaju slična odstupanja.

Takva odstupanja objašnjavaju čestu uporabu razgovornih oblika poput: *Javim se sutra, Dođem brzo, Nazovem te*. Ove nestandardne oblike i izvorni govornici često upotrebljavaju, pa se nerijetko takve pogreške ne ispravljaju na vrijeme te ih nalazimo u pisanoj produkciji i na naprednim razinama učenja hrvatskoga jezika.

Ponekad se javljaju i pogreške u prefiksaciji, tj. zbog negativnoga jezičnoga prijenosa dolazi do zamjena prefiksálnih morfema npr. *Kad prečitam knjigu, vratim je.*
usp. *polj.* przeczytać / *hrv.* pročitati

Tablica 6: Razlike u tvorbi budućega vremena u hrvatskome i poljskome jeziku

	buduće vrijeme futur prvi		czas przyszły prosty	czas przyszły złożony	
<i>jd</i>	nenaglašeni prezent pomoćnoga glagola <i>htjeti</i>	infinitiv glagola	prezent svršenih glagola	a) futur gl. być + inf. nesvršenih gl.	b) futur gl. być + perfektivni oblik koji iskazuje i rod nesvršenih glagola
1.	Ja ću	-ti	napiszę	(Ja) będę + <i>pisać</i>	Będę pisał/-a
2.	Ti ćeš	pisati napisati...	napiszesz	(Ty) będziesz +	Będziesz pisał/-a
3.	On/ona/ono će		napisze	(On) będzie +	Będzie pisał/-a/-o
mn				(Ona/ono) +	
1.	Mi ćemo	-ći ići doći	napiszemy	(My) będziemy +	Będziemy pisali/-ly
2.	Vi ćete		napiszecie	(Wy) będziecie +	Będziecie pisali/-ly
3.	Oni/one/ona će		napiszą	(Oni/one) będą +	Będą pisali/-ly
	Prijevod na hrvatski jezik:		<i>Napisat ću...</i>	<i>Ja ću pisati... ili Pisat ću...</i>	

Dakle, opreka *svršenost* : *nesvršenost* u poljskome je jeziku važna kada se razmatra futur jer se prezentskim oblikom svršenih glagola izriče jednostavno buduće vrijeme (*czas przyszły prosty*). Točnije, svi svršeni glagoli svojim prezentskim oblicima izriču buduću radnju, a složeni se futur (*czas przyszły złożony*) tvori na dva načina, kako je prikazano u tablici 6, isključivo od nesvršenih glagola (Vidović Bolt 2011: 162-163).

- (56) i. Napišem sutra sms.
ii. Jutro napiszę ci smsa.
iii. Sutra ću ti napisati sms.

- (57) i. Budem išla u školu.
ii. *Będę szła do szkoły.*
iii. Ići ću u školu.

Na početnim razinama učenja hrvatskoga jezika poljski studenti učestalo griješe u uporabi niječnih oblika u budućemu vremenu (58.i) jer se u poljskome niječna rječica *nie* uvijek odvaja od glagola, dok se u hrvatskome jeziku negacija glagola *htjeti* piše i izgovara spojeno. Ista se poljska rečenica može na hrvatski jezik prevesti dvojako (58. iii) ovisno o tome želi li se izreći pravo buduće vrijeme ili nedostatak želje (modalni glagol u negaciji i infinitiv), ovisno o kontekstu.

- (58) i. Ale ne hoću stalno samo rabotati.
 ii. Ale nie chcę tylko pracować.
 iii. No, ne želim samo raditi / neću samo raditi.

4.6. Povratni glagoli

Povratnost glagola u oba se jezika izriče zamjenicom *se* (*się*) koja se ne mijenja. Učestale su pogreške u redu riječi jer se javlja nesigurnost u pozicioniranju povratne zamjenice, no to su već odstupanja na sintaktičkoj razini. Najčešće je riječ o ispuštanju zamjenice *se*.

(59) i. Ona vraća kući.	(60) i. Tvoj brat voli šaliti s nama.
ii. Ona wraca do domu.	ii. Twój brat lubi z nami żartować.
iii. Ona se vraća kući.	iii. Tvoj brat se voli šaliti s nama. <i>ili</i>
Tvoj se brat voli šaliti s nama.

- (61) i. Malo po malo sam navikla na sve te razlike.
 ii. Stopniowo (pomału) przyzwyczaiłam się do tych wszystkich różnic.
 iii. Malo po malo, naviknula sam se na sve te razlike.

4.7. Načini i prilozi

Uočeno je da na morfološkoj razini ponekad studenti imaju problema i s uporabom načina (kondicionala i imperativa) te glagolskih priloga, ali naučivost je tih oblika dosta visoka, pa su pogreške na naprednim stupnjevima učenja jezika gotovo zanemarive.

Kondicional se u poljskome jeziku tvori od svršenih i nesvršenih glagola tako da se glagolskom pridjevu radnom 3. lica jednine dodaju nastavci *-bym*, *-byś*, *-by*, a glagolskom pridjevu radnom 3. lica množine nastavci *-byśmy*, *-byście*, *-by*. (Vidović Bolt 2011: 163) Zbog toga katkad nailazimo na spojene oblike u pisanim radovima.

- (62) i. Pisaobi ispit.
 ii. Pisałby egzamin.
 iii. On bi pisao ispit. *ili* Pisao bi ispit.

Pritom treba naglasiti da je partikula *-by* u poljskome kondicionalu pomična i moguće ju je odvojiti od perfektnoga oblika glagola.

Glagolski prilog sadašnji tvori se od prezentske osnove 3. lica množine nesvršenih glagola i sufiksalnog morfema *-ąc* te je u poljskome jeziku prilično učestala njegova uporaba. U proučavanom korpusu naišli smo na svega nekoliko primjera negativnog prijenosa od kojih navodimo samo jedan.

- (63) i. Najčešće su to bili ljudi **čekajući** na tramvaj.
 ii. Najczęściej byli to ludzie czekający na tramwaj.

5. Zaključak

Učenje jezika koji je srodan materinskomu jeziku ima svoje prednosti, no istovremeno se javljaju i problemi koje uzrokuje sličnost dvaju jezičnih sustava. U ovome se istraživanju isprva pokušalo *a priori* utvrditi koje bi poteškoće u usvajanju hrvatskoga jezika mogle imati osobe kojima je materinski jezik poljski, a zatim se metodom analize pogrešaka potvrdilo ono što se apriornom metodom predviđjelo. Provedena je pritom analiza na morfološkoj razini budući da je morfologija područje na kojem se tijekom poučavanja javlja veći broj odstupanja. Odstupanja koja su uočena i izdvojena iz pisanih sastavaka i domaćih zadaća potvrđuju početnu pretpostavku da bi u njihovim radovima mogao biti vidljiv utjecaj poljskoga jezika na hrvatski. Interferencija je puno izraženija u složenijim strukturama, a studenti obično griješe prenoseći mehanizme tvorbe iz poljskoga jezika u hrvatski. Veći dio grešaka prouzrokovao je utjecajem materinskoga (poljskoga) jezika, a manji je dio unutarjezičnoga karaktera. Nastavak kontrastivnoga proučavanja poljskoga i hrvatskoga jezika mogao bi pridonijeti razvoju novih metoda poučavanja i olakšati ovladavanje gramatičkim kategorijama hrvatskoga jezika, pa u tom duhu pozivamo poloniste i kroatiste da i dalje istražuju i proučavaju ova dva bliska slavenska jezika.

Literatura:

- Barić, E. i dr. (1997) *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga – IHJJ.
- Bartnicka, B., Satkiewicz, H. (1990) *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Benešić, J. (1937) *Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego*, Warszawa: Instytut Wydawniczy "Biblioteka Polska".
- Cvitanušić Tvico, J., Nazalević, I. (2010) Stavovi makedonskih kroatista i problemi ovladavanja pojedinim hrvatskim jezičnim kategorijama, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 2 (2011), 10: 167–186.
- Filipović, R. (1986) *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, Zagreb: JAZU.
- Gulešić Machata, M. (2004) Poučavanje hrvatskoga jezika kao stranoga i drugoga u homogenim i nehomogenim skupinama, u D. Stolac, N. Ivanetić, B. Pritchard (ur.) *Zbornik Društva za primijenjenu lingvistiku*, Zagreb – Rijeka: Društvo za primijenjenu lingvistiku, 167 – 174.
- Gulešić Machata, M., Udier, S. L. (2008) Izvorna odstupanja u hrvatskom kao inojezičnom, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1 (2008), 5: 19 – 33.
- Gulešić Machata, M., Jelaska, Z. (2010) Inojezični hrvatski i govornici drugih slavenskih jezika, u L. Badurina, D. Bačić-Karković (ur.) *Riječki filološki dani – zbornik radova*, Rijeka: Filozofski fakultet.

- Kaleta, Z. (1995) *Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców*, Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kodrić, A., Vidović Bolt, I. (2013) Važnost kontrastivnog pristupa u poučavanju stranog jezika – primjer ovladavanja hrvatskim za poljske govornike, <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/9941/1/Kodric%20Ana,%20Vidovic%20Bolt%20Ivana.pdf>
- Lado, R. (1957) *Linguistics across cultures Applied Linguistics for Language Teachers*, Ann Arbor – The University of Michigan Press.
- Macan, Ž., Kolaković, Z. (2008) Prijenosna odstupanja govornika njemačkoga u ovladavanju hrvatskim jezikom, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* II (2008), 5: 34 – 52
- Novak Milić, J. (2000) Neke morfološke pogreške “stranaca” kod učenja hrvatskoga kao drugoga ili stranoga jezika, D. Stolac, N. Ivanetić, B. Pritchard (ur.) *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj – Izazovi na početku XXI. Stoljeća*, Zagreb – Rijeka – Graftrade: 373–401.
- Raguž, D. (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb: Medicinska naklada.
- Silić, J., Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Skljarov, M. (1987) *Jezik i govor u nastavi stranih jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S., Babić, S. (1992) *Gramatika hrvatskoga standardnog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Udier, S. L., Gulešić Machata, M. i Čilaš-Mikulić, M. (2006) Gramatičko-semantički pristup obradi padeža, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1 (2006): 36–48.
- Vidović Bolt, I. (2011) *Fleksija.pl: Promjenjive vrste riječi u poljskom jeziku*, Zagreb: FF-press.

“Polish” Croatian

This article offers a brief view of the problems that native speakers of the Polish language have with the acquisition of the Croatian language. Also taken into consideration is the positive and negative transfer from Polish as a first language to Croatian as a second and foreign language. In other words, just as linguistic interference occurs in all processes of foreign language acquisition, here too, in the process of learning closely related languages, such as Slavic languages, aberrations from the norm occur. Presented are some of the most common aberrations, characteristic of Polish students learning the Croatian language at Croaticum. The majority of these students rank in the higher course levels of Croatian as a foreign language. It is important for all lecturers and teachers who teach Croatian to speakers of Polish to be familiar with these characteristic aberrations, regardless of whether they themselves know the

Polish language. The purpose of this article is to outline the differences between the Croatian and Polish languages, and thereby facilitating the understanding of particular aberrations which occur at different language levels and which are present even at the highest learning levels. Also compared are the basic grammatical categories, such as gender and number. The study presented was made on the basis of guided written reports and goal-oriented homework.

Key words: *Croatian language as a second and foreign language, Polish language, interference, language acquisition*